

РЕЦЕНЗІЯ

на дисертацію Глуценка Микити Олексійовича

«Психологічний зміст Я-концепції осіб з травмою інцесту»,

подану на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю

053 Психологія, галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Дисертаційна праця Микити Олексійовича Глуценка присвячена актуальним питанням розвитку теоретичної психології та психологічної практики, оскільки обрана для дослідження тема розкриває сутність психологічних особливостей змісту Я-концепції осіб з травмою інцесту, що спричиняє виникнення негативних когнітивних, емоційних, поведінкових систем самосприйняття та деструктивно впливає на соціо- і психогенезу людини, яка пережила досвід внутрішньосімейного сексуального насильства.

У дисертації визначена мета дослідження, яка полягає у здійсненні теоретичного обґрунтування та емпіричного дослідження психологічних особливостей змісту Я-концепції осіб з травмою інцесту та конкретизовані завдання дослідження, які слугують своєрідним поетапним планом послідовного теоретико-емпіричного дискурсу предмету дослідження та відображають логіку трьох розділів дисертаційної роботи.

Одразу варто відзначити сконкретизовані об'єкт та предмет дослідження, послідовність реалізації завдань дисертації та логічно правомірні і позначені новизною такі положення щодо: змістовних психологічних характеристик та компонентів прояву конструктивного та деструктивного особистісного профілю Я-концепції осіб з травмою інцесту; формулювання уявлень про явище інцесту як полікомпонентної проблеми; наукового уточнення, що інцест як форма сексуального насильства, має особливу психотравмуючу природу, адже здійснюється значущими близькими, з якими пов'язане базове почуття довіри, безпеки та самосприйняття; розробкою авторського психодіагностичного опитувальника «Шкала інцестуозності особистості»; апробацією тренінгової програми відновлення позитивної Я-концепції в осіб з травмою інцесту.

Варто звернути увагу також на дослідницьку спрямованість дисертанта щодо теоретичного обґрунтування та концептуалізації пріоритетних предикторів функціонування Я-концепції особистості внаслідок виникнення інцесту в сімейному середовищі; деталізації та уточнення структурних компонентів Я-концепції осіб з травмою інцесту.

Практичне значення дисертаційної роботи полягає у можливості використання отриманих результатів дослідження фахівцями для надання якісної та ефективної психологічної та психотерапевтичної допомоги особам з травмою інцесту; можливості застосування результатів дослідження в освітньому процесі підготовки здобувачів вищої освіти в галузях соціальних та поведінкових наук, охорони здоров'я, соціального забезпечення.

У першому розділі «Теоретичний дискурс досліджень явища інцесту в контексті функціонування Я-концепції особистості» автором зосереджено увагу на теоретико-методологічних основах дослідження проблеми, що дало змогу ґрунтовно висвітлити структурні та функціональні характеристики Я-концепції як цілісного психологічного феномену. Автор демонструє високий рівень обізнаності в сучасних наукових підходах щодо розуміння динамічної природи Я-концепції, її ролі у забезпеченні суб'єктності особистості, а також чутливості до психотравмуючих впливів, зокрема інцесту. У межах аналітичного огляду наведено чітке розмежування між позитивною та негативною модальністю Я-образу, акцентовано на його значущій ролі у системі самосприйняття та психологічного благополуччя особистості. Особливої уваги заслуговує комплексне осмислення феномену інцесту як травматичного чинника, що кардинально трансформує уявлення особистості про себе, порушує базові форми ідентичності та тілесності. Водночас автор виокремлює специфіку прояву Я-концепції осіб з досвідом інцесту, що відрізняється високим рівнем дефективності, дезадаптивними емоційними установками, соціальною ізоляцією та схильністю до психопатологічних порушень. Систематичність, глибина аналізу та логічна аргументованість першого розділу роботи створили ґрунтовну теоретичну основу для подальшої емпіричної частини дослідження.

У другому розділі «Програма і методи емпіричного дослідження психологічного змісту Я-концепції осіб з травмою інцесту» запропоновано процедурно-організаційне забезпечення емпіричного дослідження психологічного змісту Я-концепції осіб, які пережили травму інцесту. Автором розроблено й апробовано валідний і надійний опитувальник «Шкала інцестуозності особистості», який чутливий до емоційних, когнітивних, поведінкових і мотиваційних аспектів самосприйняття. Визначено два особистісні профілі, конструктивний і деструктивний, які зумовлюють особливості прояву Я-концепції осіб з травмою інцесту. Статистично підтверджено, що деструктивний профіль пов'язаний із вищим рівнем негативного самосприйняття, дефективності, психоемоційної недовіри, порушенням особистісних меж і неадекватною самооцінкою.

Дисертантом здійснено обґрунтований вибір статистичних методів, належно інтерпретовано кількісні дані та зроблено достовірні висновки, які доречно узгоджуються з метою та завданнями дослідження. Особливої уваги заслуговує застосування порівняльного аналізу між групами, що дало змогу емпірично підтвердити наявність специфічних деформацій Я-концепції осіб з травмою інцесту у групі з деструктивним особистісним профілем, а також відсутність суттєвих відмінностей між особами з конструктивним профілем та контрольною групою осіб, які не мали досвіду інцесту.

У третьому розділі «Психологічні аспекти відновлення позитивної Я-концепції для осіб з травмою інцесту» автором розроблено структурно-функційну модель психологічного відновлення позитивної Я-концепції для осіб з травмою інцесту, спрямовану на реконструкцію особистісних структур Я особистості. Визначено основні цілі психологічного тренінгу задля відновлення позитивної Я-концепції та підвищення психологічного благополуччя осіб з травмою інцесту. На значну увагу заслуговує доцільна етапність тренінгової програми, яка охоплює: психоедукацію, психокорекцію та рефлексію позитивних змін у впровадженні особистісних та групових інтервенцій. Дисертантом доречно розкрито основні концептуальні лінії формувального експерименту та підтверджується статистичне підвищення рівня суб'єктивного

благополуччя, самоцінності та самоприйняття, що свідчить про суттєве посилення позитивних аспектів Я-концепції, внутрішньої гармонії, самоповаги, прийняття себе, унаслідок впровадження тренінгової програми. У завершенні аналізу зазначимо, що висновки й результати дослідження є достовірними, оскільки забезпечені кількісним та якісним аналізом різноманітних опрацьованих теоретичних джерел, обробкою емпіричних даних адекватними методами математичної статистики. Висвітлення результатів наукової роботи у публікаціях дисертанта та апробація основних положень на науково-практичних конференціях, а також результати впровадження результатів дисертації показує широку сферу оприлюднення наукової роботи.

Автор демонструє широку наукову ерудицію, про що свідчать використані у праці джерела, зокрема 100 джерел іноземною мовою, на основі яких узагальнено досвід зарубіжних дослідників; також збалансовано представлені праці українських науковців щодо досліджуваної проблеми. Загалом можемо констатувати, що дисертаційна робота М. О. Глуценка, представлена до захисту, спрямована на вирішення актуальної наукової проблеми, виконана на належному теоретико-методологічному та методично-організаційному рівні, має наукову новизну, беззаперечну теоретичну і практичну значущість.

Підкреслюючи загалом високий теоретико-емпіричний рівень дисертаційної роботи, вважаємо за необхідне висловити певне бачення та побажання, які потребують роз'яснень або уточнень та можуть стати приводом для наукової дискусії:

1. З огляду на те, що емпіричне дослідження проводилось у період повномасштабної війни в Україні, доцільно було б окреслити можливий вплив воєнного часу на емоційний стан учасників дослідження. Зокрема, чи враховувався у роботі той факт, що пережитий досвід інцесту міг накладатися на інші стресогенні фактори, зумовлені війною?

2. На с. 93 здобувач зазначає, що в процесі наукової концептуалізації проблеми було реалізовано поетапний підхід до вивчення феномену Я-концепції осіб із травмою інцесту, який передбачав поступове ускладнення дослідницьких

завдань. Уточнення потребує опис самих етапів дослідження, а також пояснення, в чому саме полягало ускладнення завдань на кожному з етапів.

3. Віддаючи належне якісній розробці та підтвердженню надійності й валідності авторського психодіагностичного опитувальника «Шкала інцестуозності особистості», слід зауважити доцільність включення до процедури психометричної верифікації етапу оцінювання дивергентної валідності. Такий крок дозволив би переконливо продемонструвати специфічність конструкту, що вимірюється, і виключити ймовірність перетину з дотичними, але відмінними психологічними феноменами.

Висловлені зауваження та дискусійні питання засвідчують перспективи та відкритість досліджуваної проблеми, залишають за автором право дотримуватись власної позиції щодо обговорюваних питань, не зменшують позитивної оцінки якісно виконаної роботи та не впливають на загальну позитивну оцінку наукової та особливо практичної цінності представленої до захисту дисертації.

Використовуючи ідеї, розробки, твердження, емпіричні дані та результати досліджень інших науковців у своїй дисертації, Микита Олексійович Глущенко здійснює посилання на відповідні джерела інформації. У дисертації не виявлено ознак академічного плагіату, інших порушень академічної доброчесності, що могли б поставити під сумнів самостійний характер виконаного автором дослідження, результати якого викладені у дисертаційній праці. Дисертація М. О. Глущенко, подана на здобуття наукового ступеня доктора філософії, відповідає встановленим вимогам до змісту та оформлення академічних текстів. Вона написана доступною для розуміння її положень мовою, характеризується логікою викладу результатів дослідження, доказовістю висновків, які повністю відповідають поставленим у дослідженні завданням. Зміст роботи засвідчує високий рівень професійної підготовки, наукової сміливості та відповідальності здобувача, а наявність наукових результатів дає підстави для висновку, що дисертація є завершеною, самостійно виконаною науково-дослідницькою працею.

Ретельний аналіз роботи Глуценка Микити Олексійовича дозволяє дійти висновку, що за змістом, ступенем новизни, науковою та практичною значущістю отриманих результатів дисертація **«Психологічний зміст Я-концепції осіб з травмою інцесту»** відповідає вимогам «Порядку присудження ступеня доктора філософії та скасування рішення разової спеціалізованої вченої ради закладу вищої освіти, наукової установи про присудження ступеня доктора філософії», затвердженого постановою Кабінету Міністрів від 12.01.2022 року №44, а її автор Глуценко Микита Олексійович заслуговує на присудження наукового ступеня доктора філософії в галузі знань 05 Соціальні та поведінкові науки за спеціальністю 053 Психологія.

РЕЦЕНЗЕНТ:

кандидат психологічних наук, професор,
професор кафедри загальної та клінічної психології,
декан факультету психології
Волинського національного
університету імені Лесі Українки

Людмила МАЛІМОН